

Bistrița medievală – aspecte economice (Partea a II-a)

Dr. Dorin DOLOGA

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud
E-mail: d_dologa@yahoo.com

Rezumat. Orașul Bistrița a desfășurat activități comerciale la nivelul Transilvaniei prin organizarea de târguri săptămânale, periodice și anuale, cu un rol important în circulația mărfurilor. Bistrița controla drumul comercial spre nordul Moldovei. Comerțul înfloritor, datorat priceperii negustorilor bistrițeni și susținerii autorităților, precum și activitatea breslelor meșteșugărești au generat dezvoltarea orașului Bistrița în Evul Mediu.

Cuvinte-cheie: Bistrița, oraș, Transilvania, Moldova, Țara Românească, bresle, meșteșugari, târguri, comerț, negustori, economie, producție, bani, români, sași, rege.

La cite de Bistrița médiévale – aspects économiques (II)

Résumé. La cité de Bistrița a organisé des activités commerciales à l'échelle de la Transylvanie, notamment par des foires périodiques et annuelles, jouant un rôle important dans la circulation des marchandises. Bistrița contrôlait la route commerciale vers le nord de la Moldavie. Le commerce florissant était dû à l'habileté des marchands, mais aussi au soutien des autorités, ainsi qu'à l'activité des corporations d'artisans ; l'ensemble de ces facteurs a généré le développement de la ville au Moyen Âge.

Mots-clés: Bistrița, ville, Transylvanie, Moldavie, guildes, artisans, économie, production, argent, Roumains, Saxons, roi.

Deși în Bistrița medievală activitatea meșteșugărească se desfășura prin intermediul breslelor, iar cea comercială prin intermediul târgurilor, specifice Evului Mediu, aceste activități erau caracterizate de elemente moderne, cum sunt competitivitatea, controlul producției, al prețurilor, al drumurilor comerciale și al piețelor, intervenția Statului și protecționismul economic, specifice mai ales Epocii Moderne. Ca urmare, Bistrița era capabilă

să organizeze activități meșteșugărești și comerciale comparabile cu cele ale celorlalte orașe săsești din Transilvania și să controleze comerțul cu Moldova.

Nivelul de calificare al meșteșugarilor și dotarea atelierelor meșteșugărești asigurau o producție mai mare comparativ cu cea a altor rivali. Bistrița avea o producție de bună calitate. Autoritățile centrale mențineau un anumit grad de competitivitate, ceea ce reprezintă o trăsătură a economiei de piață. Cel mai bun meșteșugar avea întâietate în a-și vinde produsele, dar, în același timp, cel mai slab era stimulat să își îmbunătățească atât producția, cât și calitatea. Până la un anumit nivel, concurența era benefică pentru creșterea calității produselor și pentru reducerea prețurilor.

În anul 1489, fierarii din scaunele săsești se plâneau regelui Matei Corvin împotriva fierarilor bistrițeni, cerându-i să îi oprească din a-și vinde produsele în scaunele săsești în zilele de târg. Fierarii bistrițeni se plâneau, la rândul lor, că sunt împiedicați să își vândă produsele în târgurile din Reghin și Buzău. Regele Vladislav a luat măsuri în anul 1492 pentru ca fierarii bistrițeni să nu fie împiedicați să își vândă produsele în acele târguri.¹

Prețurile produselor erau controlate de autoritatea centrală. Voievodul Transilvaniei, Ștefan Báthory, cerea, în anul 1571, judeului² Bistriței să se prezinte, împreună cu un jurat, la Sibiu pentru stabilirea prețului produselor realizate în atelierelor meșteșugărești. Stabilirea prețurilor pentru produsele finite a dus la atenuarea concurenței între producători. Principiile de organizare a activității ramurilor meșteșugărești și a relațiilor dintre acestea dovedesc faptul că factorii de decizie politică aveau serioase cunoștințe economice și cunoșteau rolul major al unei economii funcționale în procesul conducerii politice.

În secolul al XV-lea se manifestă pregnant forme de protecționism economic. Măsurile protecționiste trebuiau să aibă ca efect protejarea meșteșugarilor și negustorilor locali și controlul piețelor. Obiectivul principal îl reprezenta consolidarea și dezvoltarea producției meșteșugărești locale, nu numai a celei orășenești, ci și a Voievodatului și apoi a Principatului Transilvaniei. Conducerea orașelor săsești și cea a Voievodatului Transilvaniei au luat măsuri de protecție economică pentru susținerea producției proprii. Importul de materii prime era strict reglementat. Această politică dovedește înțelegerea mecanismelor și a importanței economiei în dezvoltarea societății. Astfel, potrivit privilegiilor obținute de pieliarii din Transilvania în secolul al XV-lea, negustorilor străini le era interzis să aducă în țară piei sau blănuri din Țările Române, deoarece prin aducerea acestora, li se făcea concurență pieliarilor ardeleni, care erau prejudiciați în interesele lor.³

Spre deosebire de această situație, În Țara Românească și Moldova, negustorii greci, armeni și evrei aveau deplină libertate de mișcare. Această libertate a blocat dezvoltarea unor stabilimente meșteșugărești.

În anul 1489 croitorii din Bistrița se plâneau regelui Matei Corvin împotriva negustorilor moldoveni, care aduceau haine pe care le vindeau în oraș, spre marea lor pagubă.

1 Pascu 1954, p. 165.

2 Primarului.

3 Pascu 1954, *op. cit.*, p. 112.

Regele i-a luat sub ocrotirea sa pe croitorii bistrițeni, poruncind autorităților să nu mai permită negustorilor moldoveni să aducă haine la Bistrița, autorizând confiscarea mărfurilor celor care nu respectau acele dispoziții.⁴ Situații similare se regăsesc și în secolul al XVI-lea. Astfel, în 1524, toate breslele de croitori din Transilvania se plâneau regelui Ungariei, Ludovic al II-lea, de faptul că negustorii străini aduceau haine pe care le vindeau în târgurile din Transilvania. Regele a dat poruncă autorităților să oprească introducerea și vânzarea hainelor străine în Transilvania.⁵ Rezultatul acestor măsuri a fost creșterea continuă a producției meșteșugărești, în strictă concordanță cu cerințele piețelor.

Un exemplu de protecționism economic îl reprezintă și cel legat de breasla blănarilor din Bistrița. Această breaslă era, se pare, cea mai puternică dintre breslele de blănari din Transilvania.⁶ Acest lucru se datora și numeroșilor boieri din Moldova, care purtau blănuri și dolmane, cojoace și pieptare cumpărate de la Bistrița.⁷ Prețul hainelor de blană era destul de mare. În anul 1556 o haină din piele de vulpe costa șapte florini.⁸ Negustorii aduceau blănuri prelucrate din afară, mai ales din Țările Române, sau scoteau din Transilvania blănuri neconfectionate, cauzând mari pagube meșteșugarilor blănari din Principat. Aceștia au cerut și obținut privilegiile prin care se interzicea negustorilor să introducă în sau să scoată din Transilvania, ori să negustorească asemenea articole (mai ales blănuri de miel, de vulpe, de lup, de jder și de răs).⁹ Privilegiul din anul 1513, prin care se interzicea scoaterea blănurilor din țară și exportul lor în Moldova și Țara Românească, se referă la blănarii din opt orașe, printre care și Bistrița.¹⁰ La nivelul Principatului Transilvaniei exista o piață mare de blănuri. Meșterii transilvăneni aveau obligația de a asigura, în primul rând, satisfacerea acestei piețe.

Maniera nobilimii și boierimii de a se îmbrăca în haine de blană era una subiectivă, de afirmare a rangului, a statutului social, a bogăției. Chiar dacă unii nobili sărăciseră și nu aveau hrană destulă, se îmbrăcau în haine de blană, pentru că țineau la statutul lor nobiliar, pe care doreau să-l afișeze în mod ostentativ. Aceste practici au menținut în funcțiune anumite activități economice.

În interpretarea unor istorici, diferitele strategii de afirmare politică și socială pot fi puse în legătură cu dinamica economică a regiunii. Astfel, maghiarii au manifestat o capacitate remarcabilă de adaptare și de afirmare simbolică. Conștienți de necesitatea reprezentativității politice, au adus regi de origine franceză, purtători ai unei anumite culturi politice, pe care au preluat-o și la care s-au adaptat. În acest sens, meritul maghiarilor a constat în capacitatea de a integra și valorifica această cultură politică.

4 *Ibidem*, p. 155.

5 *Ibidem*, p. 157.

6 *Ibidem*, p. 126.

7 *Ibidem*, p. 126.

8 *Ibidem*, p. 324.

9 *Ibidem*, p. 124.

10 *Ibidem*, p. 122.

Pe de altă parte, românii au trăit în acest spațiu de-a lungul timpului fără a resimți nevoia unei afirmări politice demonstrative; în interpretarea unor istorici, reversul acestei realități ar fi fost o dinamică mai redusă în planul manifestării publice, atitudinea dominantă fiind una de rezistență pasivă.

În anul 1521 fierarii din Bistrița, Sibiu și Sighișoara se plâneau împotriva negustorilor băștinași și străini care introduceau în Transilvania coase, securi și alte obiecte de fierărie, pe care le vindeau în târgurile ardelene, spre marea pagubă a meșterilor fierari ardeleni, care nu-și puteau vinde produsele lor. Prețul acestor produse era destul de ridicat. Astfel, în anul 1556 o secure costa 20 de dinari, iar în anul 1571 o coasă costa, de asemenea, 20 de dinari. Pentru a pune capăt acestor situații, s-a permis oficialităților și breslelor să confiscate obiectele de fierărie aduse de negustori de peste graniță, cu excepția celor destinate uzului propriu.¹¹ Această măsură de protecționism selectiv dovedește o gândire economică temeinică. Se dădea voie să se aducă unele obiecte de fierărie de peste hotare, dar numai pentru propriile nevoi, pentru că meșteșugarii aveau nevoie de ele pentru a produce.

Măsurile protecționiste erau urmate cu atenție până în amănunt. Potrivit statutelor blănarilor bistrițeni și sighișoreni din anul 1484, meșterul care încredința unui român sau unui străin de oraș să-i ducă marfa la târg era pedepsit cu o amendă egală cu valoarea mărfii încredințate. Prin asemenea prevederi, sașii urmăreau să își protejeze propriile interese economice și să asigure locuri de muncă membrilor comunității lor. Se poate observa, în acest context, o valorificare a unor principii de organizare și cultură economică. În interpretarea unor surse, aceste măsuri, alături de altele similare, pot fi puse în legătură cu consolidarea unei poziții dominante în plan economic și, în subsidiar, cu implicații politice și sociale în raporturile dintre sași și români.

De asemenea, s-au luat măsuri în vederea unei stricte specializări a producției meșteșugărești, pentru a asigura continuitatea activității tuturor meșteșugarilor specializați. În acest context, nu se poate vorbi despre existența unui „capitalism sălbatic”. Activitatea meșteșugarilor era strict reglementată din punct de vedere economic și politic, prin intervenția autorităților.

Între anii 1512–1520 a avut loc un proces între pielarii și cizmarii din Bistrița. Obștea sașilor a dat câștig de cauză pielarilor; cu toate acestea, cizmarii s-au declarat nemulțumiți de hotărâre. Procesul s-a încheiat prin decizia regelui Ungariei, Ludovic al II-lea, care a confirmat, în anul 1520, judecata Obștii sașilor.¹²

Se ridică, în acest context, problema modului în care astfel de aspecte erau reglementate în Țara Românească și Moldova. Sursele indică o reglementare mult mai redusă, comparativ cu Transilvania, iar organizarea activităților meșteșugărești apare mai puțin structurată. În interpretarea unor istorici, lipsa unor mecanisme coerente de reglementare economică reflectă un nivel mai scăzut de instituționalizare a vieții economice.

11 *Ibidem*, pp. 169, 170, 324.

12 *Ibidem*, p. 114.

Analiza organizării breslelor din Moldova și Țara Românească relevă un număr redus al acestora, în raport cu Transilvania, precum și o apariție mai târzie, la aproximativ un secol și jumătate. Breslele atestate în aceste spații aveau, în general, un caracter mai degrabă tradițional decât unul meșteșugăresc specializat, precum cele ale măcelarilor sau bărbierilor. Astfel, în anul 1510 este menționată breasla măcelarilor la Baia, în 1570 breasla zugravilor la Suceava,¹³ în 1641 breasla meseriilor unite (blănari, croitori, bărbieri, abageri și cojocari) la Roman și în 1668 breasla bărbierilor la București.¹⁴

Aceste realități pot contribui la explicarea diferențelor dintre modelele de dezvoltare economică din Țara Românească și Moldova, pe de o parte, și cele din Transilvania, pe de altă parte. În Transilvania, organizarea vieții economice a fost influențată de modele occidentale, bazate pe inițiativă individuală și pe structuri corporative bine definite. În Țara Românească și Moldova, o parte a istoriografiei a subliniat persistența unor modele de organizare de inspirație orientală, cu accent pe comunitate și tradiție.

Chiar și în condițiile în care aceste modele s-au dovedit mai puțin eficiente din punct de vedere economic, ele au continuat să fie utilizate, în contextul unor constrângeri geopolitice și culturale. În interpretarea istoriografică, decalajele de dezvoltare economică dintre Transilvania și celelalte două spații românești pot fi puse în legătură cu nivelul diferit de valorizare a producției meșteșugărești și cu rolul acordat acesteia în cadrul politicilor domnești.

Relațiile între bresle au stat la baza modelării culturii economice a meșteșugarilor. Aceștia știau că au drepturi, dar și obligații. Breasla avea informatori și persoane însărcinate cu controlul activității. Membrii breslelor își cunoșteau drepturile și interesele. În anul 1512, blănarii din șase orașe ardelene, printre care și Bistrița, și-au alcătuit statute identice în cadrul unor ședințe comune, conturându-se astfel o formă de uniune interurbană a breslelor.¹⁵

În analiza raporturilor dintre economie și puterea politică, istoriografia a subliniat în mod constant rolul decisiv al resurselor economice. Puterea politică este dificil de exercitat în absența unei baze economice solide, iar acumularea de capital constituie un factor esențial în acest proces.

După stabilirea la Bistrița și pe măsură ce au dobândit putere economică, meșteșugarii au început să exercite o influență tot mai mare în plan politic. În perioada 1412–1419 curătorul Andrei Riemer a îndeplinit funcția de jude al Bistriței;¹⁶ în anul 1460, jude era tăbăcarul Gheorghe Eiben cel bătrân,¹⁷ iar între 1481–1486 măcelarul Ioan Therman a ocupat aceeași funcție.¹⁸ La începutul secolului al XVI-lea, întreg consiliul de conducere al orașului

13 Ștefănescu, Mureșan 2001, p. 85.

14 Căndea 2003, p. 450.

15 Pascu 1954, *op. cit.*, p. 122.

16 *Ibidem*, p. 136.

17 *Ibidem*, p. 110.

18 *Ibidem*, p. 100.

era alcătuit, în majoritate covârșitoare, din meșteșugari: judele și 11 din cei 12 jurați. La jumătatea secolului al XVI-lea, demnitatea de jude al Bistriței a fost deținută timp de 12 ani de pielarul Grigore Daum.¹⁹ Tot în acest veac, orașul Bistrița a avut în fruntea sa, timp de 24 de ani, în calitate de juzi, reprezentanți ai breslei blănarilor. Dintre ei, Toma Verner, blănarul, a exercitat funcția de jude timp de 9 ani, între 1521 și 1529.²⁰ În ceea ce privește categoriile de meșteșugari reprezentate în conducerea orașului între 1403–1526, pe primul loc se situau măcelarii, cu doi juzi și șapte jurați, urmați de blănari cu doi juzi și șase jurați, de croitori cu un jude și șapte jurați, de tăbăcari cu un jude și cinci jurați, curelari cu un jude și trei jurați, cizmari cu patru jurați, fierari cu trei jurați și berari cu doi jurați.²¹

Meșteșugarii, calfele și ucenicii beneficiau, în general, de venituri mai ridicate decât cele obținute din munca agricolă, ceea ce le permitea achiziționarea unor produse din piele și marochinărie. La rândul lor, aceste consumuri stimulau producția din atelierile locale și comercializarea produselor în alte spații. Astfel, necesarul de obiecte de uz casnic, precum tipsii, oale sau ulcele, era mai ridicat decât în alte zone, ceea ce sugerează un standard de viață relativ mai ridicat al locuitorilor. În acest context, meșteșugarul dispunea de un venit constant, care putea depăși necesarul imediat al familiei, oferindu-i posibilitatea acumulării de resurse.

Se poate vorbi și despre o formă de protecție socială, manifestată indirect. Prețurile produselor realizate de bresle erau adesea ridicate, astfel încât numai anumite categorii sociale mai înstărite își permiteau achiziționarea acestora. Conducerea orașului Bistrița a luat măsuri de limitare a prețurilor produselor breslelor, pentru ca o pătură mai largă a populației orășenești să aibă acces la ele. În absența unor asemenea măsuri, vânzările ar fi putut scădea, iar producția s-ar fi redus.

Breslele aveau capacitatea de a asigura atât produsele necesare pieței locale, cât și producția destinată vânzării în alte părți, indiferent dacă produceau vin, praf de pușcă sau alte bunuri. Breslele din Bistrița se numărau printre cele mai puternice din regiune. Calitatea produselor realizate de meșteșugarii locali era recunoscută. Această reputație a permis comercializarea produselor bistrițene în numeroase orașe din Transilvania, precum Târgu Mureș, Oradea, Cluj și Gherla. Experiența acumulată în procesul de producție se reflecta direct în calitatea produselor realizate. Breslele din Bistrița furnizau lemn de mină, frânghii, seu, pânză, pentru minele de sare și nu numai. Uneltele, armele și hainele produse de meșteșugarii bistrițeni erau vândute, îndeosebi, în Moldova.

Uneori, produsele realizate de meșteșugarii transilvăneni aveau o valoare considerabilă. Astfel, doamna Despina a lui Neagoe Basarab a plătit unui aurar din Sibiu suma de 1.000 de florini pentru a-i face o coroană de aur.²²

19 *Ibidem*, p. 329.

20 *Ibidem*, p. 126.

21 Gündisch 1976, p. 157.

22 Pascu 1954, *op. cit.*, p. 208.

Achiziționarea unor asemenea produse din Transilvania de către Moldova și Țara Românească, inclusiv în situațiile în care acestea ar fi putut fi realizate local, a contribuit la transferuri semnificative de resurse financiare către exterior. Din această perspectivă, dependența de producția meșteșugărească transilvăneană a avut consecințe economice importante pentru cele două spații extracarpatice.

Fiecare etapă în ceea ce privește dezvoltarea economică cunoaște o perioadă de avânt, de plafonare și de decădere, dinamică de care nici breslele din Bistrița nu au fost scutite. Breslele aveau, în principal, un rol și un interes local. Ele puteau încetini dezvoltarea industrială în zonă, fără a o putea bloca complet. Industria de fabrică, în plină dezvoltare în Austria, Boemia și Cehia în secolul al XIX-lea, genera o masă de mărfuri considerabilă și ieftină, care își căuta piețe de desfacere, în primul rând, în provinciile Imperiului Habsburgic. Piața Transilvaniei era asaltată de mărfurile și capitalurile austriece și germane. Industria meșteșugărească de tip breslă din Transilvania, care în secolele XIV-XVIII atinsese un nivel tehnic și o productivitate comparabile cu cele ale unor regiuni central și vest-europene, a început să rămână în urma acestora, pierzând treptat capacitatea de a concura cu producția industrială de tip modern.²³

Odată cu înlăturarea monopolului otoman asupra comerțului, în Țara Românească și Moldova au pătruns, pe calea Dunării, mărfuri industriale austriece și germane, iar prin porturile dunărene au fost introduse produse industriale franceze și engleze, variate, ieftine și estetice, care exercitau o presiune concurențială semnificativă asupra produselor meșteșugărești transilvănene.

Din Occident au venit industriași cu bani, care au introdus tehnologii moderne, inclusiv mașini cu aburi. Încet, încet, breslele intrat într-un proces de declin. Producția lor, realizată manual, nu mai putea concura cu cea industrială nici din punct de vedere al volumului, nici al costurilor, întrucât producția mecanizată permitea obținerea unor bunuri mai ieftine.

Prin legea din anul 1813 s-au acordat unele libertăți calfelor și ucenicilor, ceea ce a contribuit la formarea unei forțe de muncă libere, disponibile pentru industrie. Legea industrială din anul 1848 a consacrat deplina libertate de funcționare a fabricilor, iar Ordonanța din anul 1851 a recunoscut dreptul oricărui cetățean de a înființa unități industriale. În acest cadru legislativ, monopolul breslelor este înlăturat, iar privilegiul principal al acestora, care devenise o piedică pentru crearea industriilor – autorizația de exercitare a meseriilor – a fost retras din competența breslelor și transferat organelor statului. Prin regulamentul de exercitare liberă a industriei din anul 1859 breslelor li s-a retras toate drepturile asupra producției, piețelor, prețurilor, calfelor și ucenicilor, impunându-li-se să intre în corporații industriale, alături de alți întreprinzători.²⁴

23 Axenciuc, Tiberian 1979, p. 93.

24 *Ibidem*, p. 68.

Orașele au reprezentat, în mod tradițional, centre ale activităților comerciale, iar existența unui târg a constituit una dintre funcțiile lor esențiale. Încă din primele etape ale evoluției sale, Bistrița s-a afirmat ca un oraș cu un pronunțat caracter comercial. În anul 1241, Bistrița este menționată ca *oppidum*, termen care desemna o așezare cu drept de târg.

Bistrița a fost un oraș fortificat, o cetate, care controla drumul comercial spre Bucovina și fluxurile comerciale desfășurate în ambele sensuri. Burgul a avut un rol strategic important, întrucât putea permite sau restricționa deplasarea pe acest traseu. În lipsa unor rute alternative comparabile pentru deplasarea carelor între nordul Transilvaniei și nordul Moldovei, poziția Bistriței a devenit una esențială.

Componenta strategico-militară avea, în principal, rolul de a proteja interesele economice ale orașului. Prin controlul accesului spre Bucovina, magistratul bistrițean exercita un control direct asupra comerțului, prin taxele aplicate mărfurilor care tranzitau acest drum.

Cetățenii orașului Bistrița dispuneau de venituri constante, fapt care a favorizat organizarea și funcționarea unor târguri săptămânale, periodice și anuale, cu un rol important în circulația mărfurilor din Transilvania, atât a mărfurilor manufacturate, cât și a produselor realizate în imediata vecinătate: cereale, legume, fructe, lactate, brânzeturi, carne. Târgurile săptămânale asigurau, în principal, aprovizionarea populației cu alimente și bunuri de consum curent. Viața zilnică a orașului se alimenta de la aceste târguri săptămânale.

Târgul din Bistrița a funcționat ca un spațiu de schimb destinat populației din oraș și din zona înconjurătoare, atât românească, cât și săsească, facilitând valorificarea produselor acestora. Necesități existau și la nivelul gospodăriilor țărănești, dar accesul acestora la numerar era limitat. Țăranii sași și români veneau la târgurile periodice pentru a-și vinde produsele și pentru a cumpăra produse realizate de bresle: unelte, hamuri, papuci, curele sau vase de uz casnic. Astfel, fluxul de mărfuri era unul dublu, dinspre zona limitrofă spre Bistrița și invers. Rolul târgurilor consta în valorificarea economică a zonei înconjurătoare, prin organizarea cadrului în care puteau fi comercializate produse precum ouă, carne, lapte, brânză, lână.

Încă din anul 1353, Bistrița a obținut dreptul de a organiza un târg anual.²⁵ Orașul dispunea de infrastructură edilitară adecvată, incluzând spații destinate depozitării produselor și mărfurilor. Orașul obținea venituri atât din taxele vamale, cât și din taxele de depozitare și de închiriere a spațiilor destinate acestui scop.

Comerțul reprezintă o activitate complexă, care necesită cunoștințe și abilități specifice. În acest sens, este relevant faptul că, în secolul al XVIII-lea, în Anglia, ucenicia pentru meseria de negustor dura, conform statutelor, șapte ani.²⁶ Dezvoltarea comerțului a reprezentat un factor esențial al creșterii urbane, generând atât dezvoltarea orașului, cât și a zonelor limitrofe.

25 Rădulescu 2004, p. 28.

26 Braudel 1985, p. 50.

Pe baza vigesimei (taxa de târg), care reprezenta un impozit de 20 % aplicat mărfurilor și care, la 21 octombrie 1505, se ridica la valoarea de 500 de florini²⁷, se poate estima valoarea mărfurilor aflate pe piața orașului Bistrița în anul respectiv la aproximativ 10.000 de florini. La această sumă se adăugau banii obținuți din taxele vamale percepute asupra mărfurilor care tranzitau orașul. Această valoare capătă o semnificație sporită dacă este raportată la nivelul prețurilor din epocă: în anul 1550 prețul unui bou era, în Transilvania, de 3–10 florini, iar un cal bun se vindea cu 10 florini.²⁸

Pentru a controla actul de comerț este necesară asigurarea ritmicității aprovizionării piețelor care se doresc a fi controlate. Intervin două fluxuri de marfă, din Moldova spre Bistrița și din Bistrița spre orașele Transilvaniei.

Controlul activității comerciale presupunea, totodată, asigurarea unei aprovizionări regulate a piețelor vizate. În acest sens, se conturau două fluxuri principale de mărfuri: unul dinspre Moldova spre Bistrița și altul dinspre Bistrița spre orașele Transilvaniei.

La 19 iulie 1523, regele Ludovic al II-lea al Ungariei a acordat orașului Bistrița dreptul de depozit pentru mărfurile importate din Moldova,²⁹ drept de care se bucurau și orașele Brașov și Sibiu.³⁰ Acest drept de depozit însemna că negustorii moldoveni care veneau în Transilvania erau datori să-și depună mărfurile în aceste orașe și să le vândă negustorilor locali.³¹

Orașele au constituit, în mod tradițional, noduri de mobilitate, concentrând oameni, bunuri și activități economice, pentru ca ulterior să faciliteze redistribuirea acestora. Cerealele și animalele provenite din Moldova erau aduse și depozitate în spațiile de stocare ale Bistriței, de unde erau direcționate către orașele din Transilvania, în funcție de calendarele târgurilor. Acest lucru era foarte important, deoarece dacă la momentul desfășurării târgului respectiv produsele se aflau în Moldova, se pierdea momentul oportun și odată cu aceasta se pierdeau oportunități comerciale și, implicit, piața, în condițiile existenței concurenței.

Magistratul din Bistrița avea capacitatea de a organiza actele de comerț la nivelul Transilvaniei, prin utilizarea depozitelor tampon pentru mărfurile din Moldova, prin organizarea unor târguri săptămânale, periodice și anuale de amploare și prin controlul prețurilor. Acest control se realiza prin impunerea unor preturi minimale sau maximale pentru anumite produse. În ultima treime a secolului al XVI-lea s-au stabilit preturile la produsele măcelarilor, cu scopul de a preveni vânzarea acestora la valori excesiv de scăzute.

La sfârșitul Evului Mediu, o parte semnificativă a comerțului Moldovei și-a modificat direcțiile tradiționale, orientându-se tot mai puțin spre Transilvania. În același timp,

27 ANC, P.O.B., Doc. 460/1505.

28 Iorga 1925, p. 170.

29 Un fel de depozit en-gros.

30 ANC, P.O.B., Doc. 783/1523.

31 Axenciuc, Tiberian 1979, *op. cit.*, p. 51.

negustori proveniți din spațiul Imperiului Otoman și-au extins activitatea în Transilvania, ceea ce a generat o intensificare a concurenței comerciale.

În aceste condiții, negustorii sași au adoptat măsuri de autoprotecție economică. În anul 1710, conducătorii comunităților săsești s-au întrunit la Sibiu, unde au conturat un nou proiect de organizare a comerțului, aprobat de Guvernul aproximativ patru decenii mai târziu. Proiectul prevedea crearea unei societăți comerciale generale, cu reprezentanțe în fiecare oraș al Transilvaniei, alcătuite exclusiv din membri ai comunității săsești, care ar fi beneficiat de un control extins asupra activităților comerciale.

În acest cadru, accesul unor categorii de negustori - evrei, armeni, sârbi, români și otomani - era limitat, fiind permis doar în cadrul celor trei târguri anuale, în timp ce negustorii greci și unguri își păstrau dreptul de a practica comerțul, cu restricții privind desfășurarea acestuia în spațiile publice urbane.³² După schimbările politice care au adus nobilimea maghiară la conducerea Transilvaniei, comunitatea săsească a adoptat o politică de adaptare și colaborare, în vederea conservării privilegiilor economice și juridice tradiționale.

Din perspectivă istorică, comunitățile săsești s-au remarcat printr-o puternică tradiție meșteșugărească și edilitară, contribuind semnificativ la dezvoltarea urbană și economică a regiunilor în care s-au stabilit. Edificiile realizate de meșteri sași se disting prin durabilitate și prin calitatea construcției, influențând pe termen lung peisajul urban și rural al Transilvaniei.

Populațiile stabilite în Transilvania – sași, secui și maghiari – au avut, în timp, o orientare pronunțată spre practicarea unor meserii, favorizată de cadrul urban și de organizarea breslelor. Românii nu erau lipsiți de aptitudini, însă accesul lor la bresle a fost limitat. Îndemânarea nu este una înăscută, ci se formează prin exercițiu și practică îndelungată. Trăind în familii de meșteșugari, copiii sași erau familiarizați încă de timpuriu cu procesul de realizare a produselor, aveau acces la unelte și dobândeau treptat îndemânare. În schimb, copiii românilor, ocupați în principal cu creșterea animalelor și cultivarea pământului, nu aveau aceleași posibilități de a dobândi aptitudini meșteșugărești. Maghiarii au preluat, la rândul lor, modele meșteșugărești observate în mediul săsesc.

Aceste comunități au urmărit să își conserve privilegiile, inclusiv prin limitarea accesului românilor în bresle - unul strict reglementat și, în practică, condiționat de apartenența etnică. Începând din a doua jumătate a secolului al XV-lea, în orașele săsești se pretindea ca ucenicii să fie de origine germană.³³ În atelierele din Bistrița nu sunt atestate calfe sau ucenici români. Excluderea se regăsea și la nivel administrativ. În toată administrația Bistriței nu este menționat niciun funcționar român. Neavând acces la administrație românii nu cunoșteau legile. Practic românii erau la mâna unor funcționari și mai ales a abuzurilor acestora. Aceasta era o stare de fapt. Pentru a-și proteja statutul privilegiat, sașii au interzis multă vreme românilor să se așeze în orașul Bistrița. Românii nu aveau dreptul de acces

32 Iorga 1925, *op. cit.*, p. 5.

33 Pascu 1954, *op. cit.*, p. 264.

liber în oraș. După o anumită oră nu mai aveau voie să stea în oraș, fiind obligați să îl părăsească. Cei care erau prinși în oraș după ora stabilită puteau fi amendați și chiar închiși.

Breslele meșteșugărești au avut un rol esențial în dezvoltarea producției meșteșugărești și în organizarea economiei urbane medievale. Dincolo de funcția lor economică, acestea au îndeplinit atribuții importante în viața socială a orașului, contribuind la formarea profesională, la educație și cultură, precum și la realizarea construcțiilor edilitare civile și a arhitecturii militare. Responsabilitatea fiecărei bresle pentru întreținerea și apărarea unei fortificații, atât în timp de pace, cât și în timp de război, ilustrează integrarea lor profundă în mecanismele de funcționare ale comunității urbane.

Analiza activității economice din Evul Mediu evidențiază existența unor principii care rămân relevante și în prezent: importanța organizării, a specializării, a reglementării pieței și a relației dintre economie și puterea politică. Experiența istorică arată că dezvoltarea economică este strâns legată de capacitatea autorităților de a crea un cadru coerent și de a susține inițiativa productivă. De-a lungul timpului, au reușit acele comunități și orașe care au înțeles rolul central al economiei în viața socială și politică și au acționat în mod consecvent pentru valorificarea acestuia.

Bibliografie

- ANC, Fond *Primăria Orașului Bistrița*, Documente: 3736/1571, 460/1505, 783/1523
- Axenciuc, Tiberian 1979 Victor Axenciuc, Ioan Tiberian, *Premise economice ale formării statului național unitar român*, București: Editura Academiei R.S.R., 1979.
- Braudel 1984 Fernand Braudel, *Jocurile schimbului*, vol. II, București: Editura Meridiane, 1985
- Cândea 2003 Virgil Cândea (coordonator), *Istoria Românilor*, vol. V: *O epocă de înnoiri în spirit European (1601-1711/1716)*, București: Editura Enciclopedică, 2003.
- Gündisch 1976 Konrad G. Gündisch, „Patriciatul orașenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea”, în George Marinescu (redactor responsabil), *File de Istorie*, vol. IV, 1976.
- Iorga 1925 Nicolae Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca veche*, București: Tipografia Tiparul Românesc, 1925.
- Pascu 1954 Ștefan Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București: Editura Academiei R.P.R., 1954.
- Rădulescu 2004 Gabriela Rădulescu, *Bistrița. O istorie urbană*, Cluj-Napoca: Editura Limes, 2004.
- Ștefănescu, Mureșan 2001 Ștefan Ștefănescu, Camil Mureșan (redactori responsabili), *Istoria Românilor*, vol. IV: *De la universalitatea creștină către Europa „patriilor”*, București: Editura Enciclopedică, 2001.